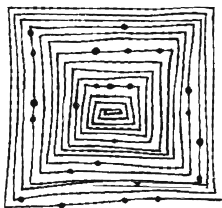

Шкільна бібліотека

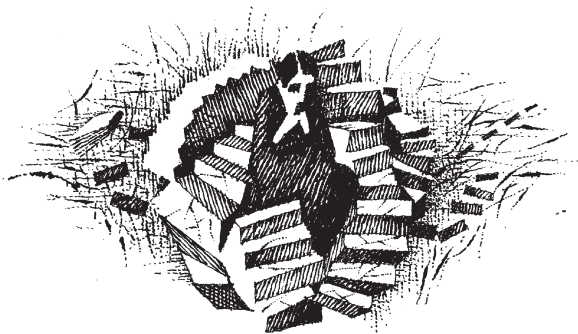
Франц Кафка

Процес

Роман та оповідання

Харків
«Фоліо»
2017

Розділ 1

АРЕШТ. РОЗМОВА З ФРАУ ГРУБАХ, ПОТІМ ІЗ ПАННОЮ БЮРСТНЕР

Напевне, хтось обмовив Йозефа К., бо одного ранку, дарма що він не скоїв жодного злочину, його заарештували. Куховарка фрау Грубах, його хатньої господині, щодня на восьму годину ранку носила йому сніданок, але цього разу вона не прийшла. Такого ще ніколи не траплялося. К. зачекав якусь мить, подивився, не підводячи голови з подушки, на стару, що жила на тому боці вулиці і тепер з не баченою досі цікавістю приглядалась до нього, а тоді, водночас здивований і голодний, погукав куховарку. В двері нараз постукали й зайшов чоловік, дотепер К. ще не бачив його у цій квартирі. Він був стрункий, а проте кремезний, його чорне, прилегле до тіла вбрання, схоже на дорожні костюми, мало всілякі складки, кишеньки, пряжки, гудзики та ще й пояс і тому, хоч годі було второпати, навіщо те все, видавалося дуже практичним.

— Хто ви? — запитав К. і підвівся на ліжку.

Чоловік, проте, не звернув уваги на ці слова, немов з його появою треба було змиритись, і натомість запитав сам:

— Ви гукали?

— Анна мала принести мені сніданок, — мовив К. і спробував, не вдаючись до слів, уважно придивитись до незнайомця, поміркувати й визначити, хто він, власне, такий. Але той не дав йому цієї змоги, бо підійшов до

дверей, прочинив їх і сказав комусь, хто, здається, стояв біля самого порога: «Він хоче, щоб Анна принесла йому сніданок». У сусідній кімнаті розлігся регіт, проте годі було визначити, сміється одна людина чи декілька. Хоча така відповідь не сповістила незнайомцеві нічого, чого б він не знав уже давніше, цей непроханий гість обернувся до К. і немов наказав йому:

— Неможливо.

«Дивна річ, — подумки мовив К., зіскочив з ліжка і притьмом надягнув штани. — Зараз подивлюся, що там за люди в тій кімнаті і як фрау Грубах пояснить мені цю ситуацію». К. одразу звернув увагу, що він не наважився заговорити вголос, — отже, певною мірою визнав за незнайомцем право бути присутнім у кімнаті, — але така несміливість видалася йому незначущою. Та чужинець, здається, прочитав його думку, бо сказав:

— Може, вам краще залишатися тут?

— Я й тут не залишусь, і не дозволю вам розпитувати мене, поки я не почую, хто ви.

— Та я хотів як краще, — промовив чужинець і тепер уже сам відчинив двері.

К., як і намірявся, повільно ступив до сусідньої кімнати, і попервах йому видалось, ніби з учорашнього вечора там нічогоісінько не змінилось. То була вітальня фрау Грубах, і, можливо, ця захаращена меблями, килимками, порцеляною та фотографіями кімната стала трохи просторіша, ніж звичайно, проте одразу помітити таке збільшення простору було годі, тим паче, що головна зміна полягала в присутності чоловіка, який сидів із книжкою коло відчиненого вікна і тепер відірвав від неї очі.

— Чого ви вийшли з кімнати? Хіба Франц нічого не казав?

— Казав, але чого вам від мене треба? — відповів К. і озирнувся, на мить перевівши погляд з нового незнайомця на того, що звався Франц і тепер став у дверях. Потім глянув у вікно і знову побачив, як у будинку навпроти стара з суто старечею пожадливою цікавістю підступила до вікна, щоб і далі приглядатися геть до всього. — Я хочу бачити фрау Грубах, — проказав К. і, наміряючись іти, вдав, не-

мов виривається від обох чоловіків, хоча ті були далеченько від нього.

— Ні, — заперечив чоловік біля вікна, кидаючи книжку на стіл і підводячись. — Вам нікуди не можна, ви заарештовані.

— Я вже бачу, — кивнув головою К. — А за що?

— Ми тут не для пояснень. Зайдіть до своєї кімнати і чекайте. Ваш процес тільки-но на початку, тож про все ви дізнаєтесь слушного часу. А от я, коли отак по-дружньому розмовляю з вами, виходжу за межі своїх обов'язків. Але, сподіваюсь, нас ніхто не чує, крім Франца, а він і сам усупереч інструкціям занадто приязний з вами. Якщо вам і далі так щаститиме, як пощастило з вартою, то й боятись нема чого.

К. захотів сісти, але аж тепер побачив, що в кімнаті є тільки отой стілець біля вікна.

— Ви ще пересвідчитесь, що з вами тут ніхто не жартує, — сказав Франц і водночас з іншим чоловіком підступив до К. Вони обидва помацали нічну сорочку К. і додали, що відтепер йому доведеться вдягати куди грубшу білизну, але оцю сорочку, так само як і решту одягу, вони зберігатимуть, і якщо вирок суду буде для нього сприятливий, речі йому повернуть. «Це навіть краще, ніж просто віддавати їх на збереження, — переконували вони, — бо там не раз трапляються крадіжки, крім того, як мине певний час, там продають геть усе, не зважаючи, чи вже скінчився процес тієї особи, яка здавала речі. А які довжелезні тепер процеси, надто останнім часом! Хай там як, зрештою вам повертають виторг за продані речі, але, поперше, той виторг украй мізерний, бо під час розпродажу все вирішує не запропонована ціна, а розмір хабара, до того ж, як показує досвід, сума виторгу, переходячи з рук до рук, з роками дедалі меншає». — К. навряд чи й дослухався до цих слів, право користуватись власними речами, які начебто ще належали йому, він поцінував невисоко; набагато важливіше, гадав він, з'ясувати своє становище, але в присутності тих людей ні на мить не спромагався зосередитись; другий вартовий — так, це безперечно варта — всякчас ніби по-дружньому припирав його червом,

та, придивившись, К. побачив, що до того гладкого тіла аж ніяк не пасує сухе, кістляве обличчя з довгим, скрученим набік носом, побачив, як понад його головою вартові очима порозуміваються між собою. Що це за люди? Про що вони говорять? Чії накази виконують? Адже К. живе в правовій державі, де всюди панує мир і шанують закон, — хто ж наважиться принизити його у власному помешканні? К. завжди був схильний якомога менше всім перейматися, згадував про лихо тільки тоді, як воно ставалося, нітрохи не дбав про майбутнє, навіть коли навколо вчувалася загроза. К. здавалося, ніби тут щось не так, ніби до цієї пригоди можна поставитись як до жарту, щоправда, грубого, і цей жарт з якихось незбагнених причин, можливо, тому, що сьогодні йому виповнюється тридцять років, надумали утнути з ним його колеги з банку, — чом би й ні? Може, треба знайти якийсь привід і розреготатись вартовим в обличчя, і тоді вони теж засміються, може, це просто посильні, що стовбичать на розі вулиці, — а вони наче й скидаються на них, — проте цього разу К., відколи він уперше відчув на собі погляд вартового Франца, не хотілося випускати з рук бодай найменшої своєї переваги, — напевне ж, він має їх! — над очима людьми. В тому, що згодом казатимуть, мовляв, він не розуміє жартів, К. не вбачав великої для себе небезпеки, добре пам'ятаючи, дарма що не мав звички вчитись на власному досвіді, про одну, власне, незначущу пригоду, коли він, на відміну від своїх куди стриманіших товаришів, повівся, навіть не здогадуючись про можливі наслідки, так необережно, що стягнув на себе кару. Такого більше не станеться, принаймні цього разу; якщо це комедія, він підграватиме.

К. іще тішився свободою. «Дозвольте», — кинув він і поквапно пройшов між вартовими до своєї кімнати. «Здається, він поводить себе розважливо», — почувся голос позаду. В кімнаті К. одразу повисував шухляди письмового столу, там усе було складене дуже охайно, але, розхвилювавшись, він ніяк не міг знайти такого потрібного тепер посвідчення особи. Нарешті К. пощастило знайти документ про право водити велосипед, і він хотів був податись із ним до вартових, як раптом той папір видався йому безвартісним, і бідо-

лаха заходився шукати далі, аж поки знайшов довідку про народження. Коли К. знову ступив до сусідньої кімнати, якраз відчинились протилежні двері і в кімнату намірялась зайти фрау Грубах. Вона показала лише на мить, бо, заледве його впізнавши, так збентежилась, що, навіть не вибачившись, зникла й украй обережно причинила двері. «Та заходьте!» — ще встиг гукнути їй К. А тепер він стояв серед кімнати зі своїми паперами, дивився на двері, які вже не відчинялись, і аж злякався, коли його погукав вартовий, що сидів за столиком біля відчиненого вікна і, як тільки тепер побачив К., доїдав його сніданок.

— Чому вона не зайшла? — запитав К.

— Їй не можна, — відповів гладун. — Адже ви заарештовані.

— Та як я можу бути заарештованим? І то ще так дивно?

— Бачу, ви знову починаєте, — відказав вартовий, мочаючи намашену маслом скибку в тарілочку з медом. — На такі запитання ми не відповідаємо.

— Ви повинні відповісти, — наполягав К. — Ось моє посвідчення особи, покажіть тепер ваші, а насамперед — ордер на арешт.

— Господи! — скрикнув вартовий. — Ви ніяк не годні змиритися зі своїм становищем і через те, здається, схильні без усякої причини дратувати нас, людей, які тепер вочевидь вам найближчі!

— Повірте, це й справді так, — докинув Франц, проте не підніс до рота чашку кави, яку тримав у руці, а подививсь на К. довгим і, напевне, значущим, але однаково незрозумілим поглядом. К. мимоволі став очима перемовлятись із Францом, але потім розгорнув свої папери й проказав:

— Ось мої документи.

— Навіщо вони нам? — знову grimнув на нього черевань. — Ви поводитесь гірше, ніж дитина. Чого вам треба? Невже ви хочете, щоб той проклятий довжелезний судовий процес над вами отак зразу й скінчився, якщо сперечаєтесь із нами, вашою вартою, про документи та ордер на арешт? Ми прості виконавці, в тих посвідченнях ми навряд